

AGNIESZKA LISIECKA-BEDNARCZYK
ORCID: 0000-0001-6132-2757
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

Rodzinne uwarunkowania przygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny¹

Streszczenie

Młodzi dorośli funkcjonują między potrzebą wolności i autonomii, odizolowania się od rodziny pochodzenia a potrzebą bliskości i budowania relacji, a nawet przymusem (imperatywem wewnętrznym i zewnętrznym) założenia rodziny. Rodzina pochodzenia, w której człowiek naturalnie uczy się budować relacje lub doświadcza ich zagrażającego, traumatyzującego wpływu jawi się jako przestrzeń uwarunkowania dojrzałości i gotowości do założenia rodziny lub uwarunkowania i uwikłania niedojrzałości, niechęci młodych dorosłych do założenia rodziny.

Celem prezentowanych rozważań jest analiza rodzinnych uwarunkowań przygotowania młodych dorosłych. Scharakteryzowane zostało zagadnienie przygotowania do założenia rodziny, sytuacja rozwojowa młodych dorosłych, rodzinne uwarunkowania przygotowania i nieprzygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny oraz potrzeba zmiany schematów dotyczących przygotowania do założenia rodziny. Rozważania zmierzają do wskazania aplikacyjnych walorów podjętych analiz dla badań i praktyki pedagogicznej.

Słowa kluczowe: przygotowanie do założenia rodziny, młodzi dorośli, rodzina

Wstęp

Współczesne analizy demograficzne w krajach europejskich, również w Polsce, wskazują na szereg przemian charakterystycznych dla procesu formowania rodziny, jak wzrost znaczenia kohabitacji, spadek skłonności do zawierania małżeństw, opóźnienie rodzicielstwa, wzrost bezdzietności, spadek przeciętnej liczby dzieci w rodzinie czy wzrost liczby urodzeń pozamałżeńskich². Zwiększa się liczba osób, które nie podejmują zadania

¹ Publikacja powstała w ramach grantu 09/2022 „Przygotowanie młodych dorosłych do założenia rodziny”, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.

² *Nowe wzorce formowania się i rozwoju rodziny w Polsce. Przyczyny oraz wpływ na zadowolenie z życia*, red. nauk. A. Matysiak, Warszawa 2014; I. Janicka, *Związki kohabitacyjne*, [w:] *Psychologia rodziny*, red. nauk. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 259-284; A. Lewandowska-Walter, *Rodzina zrekonstruowana*, [w:] *Psychologia rodziny*, op. cit., s. 305-329.

założenia rodziny, oraz fakt, że nawet ci, którzy wchodzą w związki, często doświadczają problemu z ich trwałością³. Coraz powszechniej obserwuje się zjawisko nierealizowania zadań rozwojowych przez młodych dorosłych, określane jako *odroczone dorostłość*⁴ czy *przedłużone dorastanie*⁵. Jak zauważa Zygmunt Bauman, we współczesnej *płynnej nowoczesności*, w następstwie integracji rynku, w konfrontacji *logiki życia rodzinnego z logiką ekonomii*, mała wspólnota (*wieszakowa*), jaką jest rodzina przegrywa z *logiką ekonomii*⁶. Obecnie zakładanie rodziny, w znaczeniu zawierania małżeństwa i rodzicielstwa, przestaje być naturalnym etapem życia. Zmiany demograficzne, ekonomiczne i społeczne ujawniają wiele trudności współczesnych młodych dorosłych związanych z założeniem rodziny. Stają się również wyzwaniem dla analiz i badań pedagogicznych.

Celem teoretyczno-poznawczym prezentowanych rozważań jest analiza rodzinnych uwarunkowań przygotowania młodych dorosłych. Cel ten zostanie zrealizowany poprzez odpowiedzi na problemy badawcze: 1) Jak rozumieć przygotowanie do założenia rodziny? 2) W jakiej sytuacji rozwojowej są młodzi dorośli? 3) Jakie są rodzinne uwarunkowania przygotowania i nieprzygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny? 4) Jakiej zmiany wymagają schematy dotyczące przygotowania do założenia rodziny? Co sprzyja zmianie tych schematów? Rozważania będą zmierzać do realizacji celu praktyczno-użytecznego: wskazania aplikacyjnych walorów podjętych analiz dla badań i praktyki pedagogicznej. W zakresie przyjętej metodologii zastosowano analizę i krytykę literatury.

Przygotowanie do założenia rodziny

Przygotowanie do założenia rodziny można rozpatrywać z perspektywy osób i instytucji wychowujących młode pokolenie jak i z perspektywy młodego pokolenia. Przekazywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji, a więc celowa (choć najczęściej nieformalna)

³ D. Czyżowska, E. Gurba, *Bliskość w relacjach z rodzicami a przywiązanie i poziom intymności doświadczane przez młodych dorosłych*, „Psychologia Rozwojowa” 2016, t. 21, nr 4, s. 91-107.

⁴ A. I. Brzezińska, *Dorastanie do dorosłości: odraczane czy opóźnione*, [w:] *Ścieżki wkraczania w dorosłość*, red. A. I. Brzezińska, W. Syska, Poznań 2016, s. 24-27; eadem, *Tożsamość u progu dorosłości. Wizerunek uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, Poznań 2017, s. 26-29, 60-61.

⁵ M. Bieńko, *Rola ojca w procesie „przedłużonego dorastania” dzieci*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2018, 2(46)10, s. 38.

⁶ Z. Bauman Z., *Wspólnota. W poszukiwaniu bezpieczeństwa w niepewnym świecie*, przeł. J. Margański, Kraków 2008, s. 65; idem, *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, przeł. T. Kunz, Kraków 2011, s. 209.

edukacja, w zakresie pełnienia ról rodzinnych, rytuałów rodzinnych, opieki nad dziećmi, występuje w całej historii ludzkiej, we wszystkich cywilizacjach i kulturach. Jest to zazwyczaj spontaniczna i nieformalna działalność, oparta na obserwacji i doświadczaniu rzeczywistości rodzinnej. Proces transmisji międzypokoleniowej odpowiada za poczucie przynależności do rodziny i identyfikację siebie jako jej członka, pełni rolę adaptacyjną – w sytuacjach nowych lub trudnych ujawniają się zasoby rodzinne przekazane przez rodziców, obejmujące wartości, tradycje, specyficzne sposoby radzenia sobie czy pełnienia ról (np. rodzicielskich)⁷.

Analiza przygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny może rozpościć się na obszary uwarunkowań demograficznych, prawnych, biologiczno-medycznych czy ekonomicznych – środki materialno-bytowe do założenia i trwania rodziny, wychowania i wykształcenia dzieci, rozwoju wszystkich członków, zaspokojenia potrzeb. Szczególną przestrzenią analiz pedagogicznych są edukacyjne i wychowawcze zadania szkoły i innych instytucji opiekuńczo-wychowawczych podejmujących zaplanowane lub spontaniczne działania w zakresie przygotowania do założenia rodziny. Prezentowane analizy zawężają się do perspektywy rodzinnych uwarunkowań przygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny.

Młodzi dorośli między wolnością a przymusem założenia rodziny

Młodzi dorośli, czyli osoby w okresie wczesnej dorosłości (między 19. a 35. r.ż.), to osoby kształtujące własną przestrzeń życiową, własną niszę społeczno-kulturową, dla których jako konstytutywny cel podaje się założenie rodziny i rozpoczęcie albo rozwój kariery zawodowej⁸. Młodzi dorośli podlegają mechanizmowi regulacji dystansu interpersonalnego, czyli przeciwstawnym tendencjom: do bycia w bliskości z innymi i równocześnie do bycia z nimi w oddaleniu, które służą jednoczesnemu zaspokajaniu potrzeb emocjonalnej bliskości i emancypacji – żeby nie zatracić własnego ja w formującej się strukturze my, a także żeby budować więź⁹.

⁷ M. Farnicka, H. Liberska, *Transmisja międzypokoleniowa – procesy zachodzące na styku pokoleń*, [w:] *Psychologia rodziny*, op. cit., s. 190.

⁸ E. H. Erikson, *Dopełniony cykl życia*, Poznań 2002; E. Gurba, *Wczesna dorosłość*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, red. nauk. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2004, s. 202-233.

⁹ A. W. Mamot, B. Smykowski, *Znaczenie intymności i zaangażowania interpersonalnego w regulacji dystansu w związkach miłosnych we współczesnej dorosłości*, „Człowiek i Społeczeństwo” 2021, 51, s. 23-60.

Zmierzenie się z kryzysem intymność vs. izolacja, którego pozytywne rozwiązanie oznacza zdolność do wejścia w bliską relację z inną osobą i stworzenia z nią intymnego związku jest kryterium dorosłości, zadaniem rozwojowym i szansą dalszego rozwoju, a założenie rodziny jest jednym z podstawowych zadań tego okresu¹⁰. Warto również tu zaznaczyć, że także dla rodziców młodych dorosłych jest to ważny moment rozwojowy. Najważniejszym zadaniem rodziców w tym czasie jest akceptacja separacji dziecka i reorganizacja dotychczasowych interakcji¹¹.

Młodzi dorośli stają pomiędzy oczekiwaniami społecznymi – tym jak powinno być (jakie wartości wyznają, czego oczekują od nich bliscy, społeczeństwo – imperatyw zewnętrzny), indywidualnymi – jak chcą, żeby było (imperatyw wewnętrzny) a czynnikami zupełnie od nich niezależnymi (kryzys rodziny i autorytetów, problemy socjo-ekonomiczne i biologiczne¹². Małgorzata Jacyno wskazuje rolę, jaką w obecnej kulturze indywidualizmu pełni zracjonalizowana przez psychoanalizę miłość, która przestaje być *kwestią moralności, boskiego nakazu czy obowiązku*, a staje się *potrzebą, która nigdy nie znika, koniecznością ontologiczną*, a równocześnie warunkiem doświadczenia zdrowia i podmiotowości¹³.

Brak podjęcia decyzji życiowych oznacza *zawieszenie pomiędzy dzieciństwem a wiekiem dorosłym*, w którym młodzi ludzie poszukują odpowiedzi na pytania: kim jestem? i jakie jest moje miejsce w świecie? Odsuwanie decyzji o rodzinie spowodowane jest nie tylko przez niedojrzałość emocjonalną młodych pokoleń (stereotyp pokolenia Z, ludzi urodzonych od 1995 do 2012 r.), ale przede wszystkim ograniczenia strukturalne, które mimo kulturowo-społecznej akceptacji moratoryjnego charakteru dorosłości wprowadzają w życie młodych ludzi szereg niepewności i trudności¹⁴. Moratoryjne poszukiwanie (wartości, priorytetów i miejsca dla siebie) należy do obecnych we wszystkich kulturach form wspierania młodych ludzi zmagających się z kryzysem¹⁵. Anna I. Brzezińska definiuje *odraczanie dorosłości* jako świadomą strategię młodych

¹⁰ E. H. Erikson, *Dopełniony cykl życia*, op. cit.; E. Gurba, *Wczesna dorosłość*, op. cit.

¹¹ A. Lipska, *Rytuały rodzinne z perspektywy młodych dorosłych. Doświadczenie i funkcje psychologiczne*, Warszawa 2020, s. 81.

¹² I. Kudlińska-Chróścicka, *Stawanie się osobą dorosłą w czasach płynnej nowoczesności w doświadczeniu wielkomiejskich młodych dorosłych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2019, 15(4), s. 34–60.

¹³ M. Jacyno, *Racjonalizacja miłości w kulturze indywidualizmu*, [w:] *Poradnictwo w kulturze indywidualizmu*, red. E. Zierkiewicz, Drabik-Podgórna, Wrocław 2010, s. 13–27.

¹⁴ Kudlińska-Chróścicka, *Stawanie się osobą dorosłą...*, op. cit.

¹⁵ J. Suchodolska, *Poczucie jakości życia młodych dorosłych na przykładzie studenckiej społeczności akademickiej*, Toruń 2017.

ludzi, konsekwencję powstrzymywania się od podjęcia najważniejszych wyborów na rzecz eksperymentowania, sprawdzania różnych możliwości i ścieżek (dorosłość jako wyzwanie, część projektu własnego życia), a towarzyszące młodym ludziom ze strony bliskich osób moratorium na dorosłość odczytywane jest przez nich jako realizacja ich prawa do samostanowienia i wolnych wyborów¹⁶. Z kolei *dorosłość opóźniona* jest przez czynniki ponadjednostkowe, głównie ekonomiczne i strukturalne, ograniczony dostęp do zasobów i sieci wsparcia (dorosłość jako ryzyko i unikana tak długo, jak to możliwe). Brzezińska wskazuje na brak wsparcia (nie tylko finansowego, ale także emocjonalnego i poznawczego) w najbliższym środowisku, możliwe ograniczenia fizyczne czy zdrowotne oraz indywidualne zasoby jednostki¹⁷.

Kompetencje do budowania relacji i umiejętność wchodzenia w trwałe intymne związki to kryteria dojrzałości, zadanie rozwojowe i szansa dalszego rozwoju¹⁸. Dojrzałość do założenia rodziny można analizować w aspekcie dojrzałości fizycznej, prawnej, socjalnej i psychicznej. Dla prezentowanych rozważań szczególnie ważne znaczenie ma dojrzałość psychiczna (emocjonalna, intelektualna oraz społeczna) młodych dorosłych, ich gotowość (otwartość i chęć) oraz możliwości socjalne do założenia rodziny. Maria Ryś i Tomasz Sztajerwald oceniają dojrzałość małżeńską (osób w związkach, prognozowanie dojrzałości osób niebędących jeszcze w związku) według kryteriów: 1) realnego stosunku do świata, 2) akceptacji siebie, 3) zaspokajania potrzeb, 4) sfery uczuciowej, 5) komunikacji i rozwiązywania konfliktów, 6) postawy wobec miłości i wierności, 7) wewnętrznej integracji i odpowiedzialności, 8) hierarchii wartości ważnych w życiu małżeńskim i rodzinnym, 9) gotowości do poświęceń oraz 10) sensu życia¹⁹. Skala SKALDOM II może służyć pomocą psychologom, pedagogom, wspierającym młodych ludzi w osiąganiu dojrzałości osobowej i zachęcać ich do rozwoju. Kompetencje te kształtowane są naturalnie we wspierającym środowisku prawidłowych relacji rodzinnych.

¹⁶ A. I. Brzezińska, *Dorastanie do dorosłości...*, op. cit., s. 24-26.

¹⁷ Ibidem, s. 25.

¹⁸ D. Czyżowska, E. Gurba, *Bliskość w relacjach...*, op. cit.

¹⁹ M. Ryś, T. Sztajerwald, *Psychologiczne aspekty dojrzałości młodych do małżeństwa. Skala Dojrzałości Psychiczej do Małżeństwa SKALDOM II*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2019, t. 37, nr 1, s. 158-183.

Zadania rodziny w przygotowaniu młodego pokolenia do założenia rodziny własnej

Rodzina jest systemem społecznym, który wprowadza własne zasady, przypisuje specyficzne role swoim członkom, rozwija oryginalne dla siebie jawne i ukryte sposoby komunikacji oraz rozwiązywania problemów. Rodzina przekazuje człowiekowi system wartości, normy moralne, wzory zachowań i obyczaje kulturowe, socjalizuje dziecko, wprowadza w społeczeństwo, do którego sama należy. Jako formalnie ustanowiona instytucja społeczna funkcjonuje według określonych norm społecznych w ramach danego systemu społecznej kontroli²⁰. Współczesna rodzina zmienia swoje kształty, strukturę, zauważa się istotne zmiany zachodzące w zakresie życia małżeńsko-rodzinnego i funkcjonowania w rolach rodzicielskich²¹. Zmienia się akceptacja, kształtów czy nazewnictwa dotyczącego rodziny. Związki kohabitacyjne zyskują akceptację społeczną jako podstawowa przestrzeń realizacji potrzeb bliskości i intymności²².

Za najbardziej korzystny dla rozwoju dziecka uważa się styl demokratyczny wychowania, który dzięki dopuszczeniu dziecka do współdziałania w życiu rodziny, silnej więzi emocjonalnej rodziców z dzieckiem i równocześnie dyscyplinie opartej na zinterioryzowanych normach i zasadach moralnych pozwala na rozwijanie własnej inicjatywy, sprawczości i samokontroli dzieci oraz kształtuje postawy prospołeczne²³. Do pozytywnych postaw rodzicielskich zalicza się postawę akceptującą, aprobującą dziecko takim, jakim ono jest, postawę współdziałania z dzieckiem – akceptującego współuczestniczenia w zabawie i obowiązkach, postawę dawania dziecku rozumnej swobody, pozwalającej na indywidualność i samodzielność dziecka w ramach jego bezpieczeństwa oraz rozwoju osobowości oraz postawę uznania praw dziecka, traktującą dziecko istotą indywidualną, rozumną i wolną, chociaż jeszcze niedojrzałą i uspołeczniającą jego indywidualność²⁴.

Jerffrey E. Young scharakteryzował pięć podstawowych potrzeb emocjonalnych, które powinny być zaspokojone w dzieciństwie dla zdrowego funkcjonowania

²⁰ F. Adamski F., *Rodzina – wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.

²¹ *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych*, red. D. Opozda, M. Leśniak, Lublin 2017.

²² *Współczesna rodzina. Szanse – Zagrożenia – Kierunki przemian*, red. nauk. K. Pujer, Wrocław 2016; I. Janicka, *Związki kohabitacyjne...*, op. cit.

²³ M. Ryś, *Systemy rodzinne. Metody badania struktury rodziny pochodzenia i rodziny własnej*, Warszawa 2001; M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, t. 2, wyd. 7, Warszawa 2014, s. 130-131.

²⁴ M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, op. cit., s. 134-136.

w dorosłości: 1) bezpieczne przywiązanie do innych, obejmuje opiekę – dzięki niej zaspokajana jest potrzeba miłości, bliskości, przywiązania; empatię – zaspokaja potrzebę bycia wysłuchanym i zrozumianym i ochronę – zaspokaja potrzebę otrzymania rady, wskazówki; 2) autonomia, kompetencja i poczucie tożsamości; 3) wolność wyrażania prawdziwych potrzeb i emocji; 4) spontaniczność i zabawa; 5) realistyczne granice i samokontrola. Brak ich zaspokojenia wytwarza nieadaptacyjne schematy, które zaburzają funkcjonowanie w dorosłym życiu²⁵.

Czynniki rodzinne, które pomagają zbudować dobre relacje poza rodziną pochodzenia to: 1) właściwa struktura rodziny – jasne zasady i granice indywidualne, międzypokoleniowe i pomiędzy rodziną a otoczeniem, – dają poczucie odrębności i szacunek; 2) bliskość i miłość – wzmocnienie relacji emocjonalnych pomiędzy członkami rodziny wymusza obiektywne myślenie o problemach emocjonalnych każdego z członków rodziny oraz zmianę relacji zależnościowych w partnerskie; rozpoznawanie i wyrażanie emocji wpływa na jakość relacji, ale także na zdrowie; 3) dialog, otwarta komunikacja i umiejętność rozwiązywania konfliktów²⁶.

Rodzice, którzy tworzą satysfakcjonujący związek małżeński, kształtują relacje oparte na szacunku, prawidłowo opiekują się dzieckiem, adekwatnie i wystarczająco zaspokajając jego potrzeby i przygotowują do samodzielnego ich zaspokojenia, to wspierające środowisko, w którym w sposób spontaniczny, poprzez modelowanie, dziecko nabywa kompetencje, umiejętności i wiedzę wspierające w przyszłości założenie własnej rodziny. Rodzinę kochającą się, o prawidłowych granicach pomiędzy podsystemami rodziców i dzieci Dawid Field²⁷ nazwał rodziną związków (rodzina prawidłowa, za: M. Ryś²⁸). Członkowie takiej rodziny są ze sobą mocno związani, ale zachowują również indywidualną odrębność. Rodzice, jako podstawowy podsystem w rodzinie, biorą na siebie odpowiedzialność za podejmowanie decyzji, troszczenie się o potrzeby rodziny, współpracują ze sobą, okazują sobie uczucia, szacunek i zrozumienie. Podstawą harmonijnego życia rodziny jest silny związek małżeński, oparty na więzach emocjonalnych, otwartym porozumiewaniu się, właściwym zaspokojeniu

²⁵ J. E., Young, J. S. Klosko, M. E. Weishaar, *Terapia schematów. Przewodnik praktyka*, przeł. O. Waśkiewicz, Sopot 2021.

²⁶ A. Lisiecka-Bednarczyk, *Dialog jako narzędzie utrzymania głębokich narzędzi w rodzinie*, [w:] *Dialog w rodzinie. Aksjologiczne aspekty dialogu w rodzinie*, red. A. Tomko, Wrocław 2020, s. 37-40.

²⁷ D. Field, *Osobowości rodzinne. Zrozumienie korzeni swojej osobowości kluczem do zrozumienia siebie i innych*, przeł. Z. Kościuk, Warszawa 1996.

²⁸ M. Ryś, *Systemy rodzinne*, op. cit.

potrzeb oraz wzajemnej trosce o siebie. Rodzice dbają o utrzymanie więzi i struktury rodziny, swój autorytet budują w oparciu o demokratyczny system wychowawczy, ustalenie jasnych zasad i oczekiwań, ale przede wszystkim, przez zapewnienie sobie nawzajem i dzieciom bezpieczeństwa, miłości, akceptacji i bliskości emocjonalnej. Dzieci otrzymują zainteresowanie i wsparcie w rozwijaniu zainteresowań. Opuszczenie domu rodzinnego jest trudne, ale towarzyszą mu zarówno uczucia smutku, jak i radości. Dzieci odchodzące z takiego domu mają zdrowe poczucie własnej wartości, pewność siebie, są przygotowane do samodzielnego życia. Z ochotą wracają do domu rodzinnego, gdzie rodzice szanują ich odrębność²⁹.

Życie rodzinne decyduje o jakości relacji społeczno-emocjonalnych jednostki, odgrywa ogromne znaczenie w sytuacji trudnej, przyjęte przez rodziców postawy wychowawcze mają wpływ na radzenie sobie w sposób dojrzały z trudnościami: miłość i wsparcie dają pewność siebie i budują poczucie własnej wartości, uważna krytyka uczy realistycznie oceniać siebie, swoje działania i potrzeby, a poczucie bezpieczeństwa jest motorem do podejmowania wyzwań³⁰. Rodzina pochodzenia, w której człowiek naturalnie uczy się budować relacje lub doświadcza ich zagrażającego, traumatyzującego wpływu jawi się jako przestrzeń uwarunkowania dojrzałości i naturalnej zdolności do założenia własnej rodziny lub uwarunkowania i uwikłania niedojrzałości, niechęci młodych dorosłych do założenia rodziny. Dzieci wychowywane w atmosferze podmiotowości, rozwijają poczucie sprawstwa i odpowiedzialności za siebie, więzi rodzinne stają się źródłem wsparcia i pomocy. Jeśli rodzice uczą swoje dorastające dziecko samodzielności w podejmowaniu decyzji i konsekwentnego konfrontowania go z tym, co weryfikuje życie, uświadamiają potrzebę pracy nad sobą. Uczą także odpowiedzialności za swoje wybory, mają zapewnione bezpieczeństwo. Takim młodym dorosłym żyje się łatwiej, nie muszą korzystać z pomocy (często mało wydolnych) instytucji opieki i pomocy³¹.

²⁹ D. Field, *Osobowości rodzinne...*, op. cit. s. 30-41; M. Ryś, *Systemy rodzinne*, op. cit., s. 13-14.

³⁰ D. Borecka-Biernat, *Uwarunkowania emocjonalno-obronnej strategii radzenia sobie młodzieży w trudnej sytuacji społecznej w aspekcie czynników społeczno-rodzinych*, „Chowanna” 2004, nr 2(23), s. 144-163.

³¹ J. Suchodolska, *Poczucie jakości życia młodych dorosłych...*, op. cit.

Rodzinne uwarunkowania i uwikłania (nie)przygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny

Na ukształtowanie i utrwalenie zaburzonego obrazu związku, rodzicielstwa i rodziny jako całości niewątpliwie mają wpływ osobiste obserwacje i doświadczenie zaburzonego życia rodzinnego. Według Mieczysława Płopy³² przyjęcie perspektywy międzypokoleniowej pozwala zauważyć, że nierozstrzygnięte kwestie w granicach rodziny pierwotnej utrudniają nie tylko aktualne społeczne funkcjonowanie dzieci, ale też ograniczają ich zdolności wchodzenia w dorosłe role i nawiązywanie pomyślnych relacji w późniejszym życiu. Osoby, które mają nierozstrzygnięte kwestie separacji ze swoją rodziną pierwotną, przejawiają podwyższony stopień lęku w relacjach społecznych³³.

Życie rodzinne decyduje o jakości relacji społeczno-emocjonalnych jednostki, dlatego odgrywa ogromne znaczenie w sytuacji trudnej. Przyjęte przez rodziców style wychowania i postawy wychowawcze mają wpływ na radzenie sobie w sposób dojrzały z trudnościami. Jako negatywnie wpływające na rozwój dziecka wymienia się styl liberalny i autokratyczny³⁴. W stylu liberalnym rodzice pozostawiają dziecku całkowitą swobodę, pozwalają mu być spontanicznym i nie hamują jego aktywności, interweniują jedynie w wyjątkowych przypadkach. Równocześnie rodzice nie starają się być dla dziecka autorytetem, nie stawiają mu wymagań. Sprawami dziecka interesują się, kiedy ono samo tego zażąda. Styl autokratyczny cechuje jasny podział władzy w rodzinie. Rodzice powierzają dzieciom obowiązki i konsekwentnie respektują ich realizację, nie okazują dzieciom uczuć, nie chwala ich za sukcesy, sądząc, że to je psuje. Rodzice są krytycznie nastawieni wobec działań i zachowań dziecka, wychwytyują wszystkie błędy oraz kontrolują relacje pozarodzinne. Negatywne postawy rodzicielskie to: 1) brak akceptacji w stosunku do dziecka – wprowadza oschłość i obcość emocjonalną, a nawet niechęć i wrogość; 2) postawa unikająca i odtrącająca – zaniedbanie potrzeb dziecka; 3) nadmiernie chroniąca – odbiera dziecku prawo do rozwoju, samodzielności, indywidualności; 4) rygorystyczna, nadmiernie wymagająca – stawianie dziecka wobec wymagań, którym nie jest w stanie sprostać³⁵.

³² M. Płopa, *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Kraków 2015, s. 76.

³³ D. Czyżowska, E. Gurba, *Bliskość w relacjach...*, op. cit.

³⁴ M. Ryś, *Systemy rodzinne*, op. cit., s. 16-18; M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, op. cit., s. 129-132.

³⁵ M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, op. cit., s. 136-139.

Odpowiedzialnością za powstawanie i utrzymywanie się patologii systemu rodzinnego obarcza się zazwyczaj zaburzenia struktury rodziny, komunikacji w rodzinie oraz zaburzenia relacji emocjonalnych związane z zasadami regulującymi funkcjonowanie rodziny jako systemu³⁶.

Przedstawiona powyżej *rodzina związków* z typologii Fielda³⁷ wykazuje prawidłową granicę pomiędzy podsystemami rodziców i dzieci, utrzymuje równowagę pomiędzy tym co indywidualne a wspólne, dzięki czemu młody człowiek może w zdrowy sposób zaspokajać swoje potrzeby, regulować emocje, doświadczać bliskości, wsparcia, sprawstwa i odpowiedzialności oraz otwarcie komunikować się z innymi. Dostaje zasób niezbędnych kompetencji do budowania głębokich i trwałych relacji. W rodzinie chaotycznej (zbyt sztywne granice) nie doświadcza się bliskości i wsparcia, codziennością zaś są napięcia, konflikty i brak bezpieczeństwa w relacjach. Niedojrzałość młodych dorosłych będzie wyrażała się w braku zaufania, manipulowania innymi, nieumiejętnością rozwiązywania konfliktów i utrzymania relacji. W rodzinie władzy (granica otwarta tylko w jednym kierunku) promowany jest autokratyczny system wychowawczy, zaspokajane są głównie potrzeby jednego z rodziców, a dzieci uczą się dostosowywać do jego poleceń, wymogów i zakazów. Często szybko opuszczają dom rodzinny, mają niskie poczucie własnej wartości, konfliktują się z bliskimi i nie potrafią radzić z emocjami ani prawidłowo zaspokajać potrzeb. Rodzina nadopiekuńcza (granica zbyt elastyczna) prezentuje wyręczanie dziecka we wszystkim, opóźnianie jego rozwoju, odbieranie sprawczości, niesamodzielność, ale również roszczeniowość. Natomiast rodzina nadmiernie uzależniona, uwikłana (brak wyraźnych granic) to rodzina o nieprawidłowych, splątanych relacjach rodzic-dziecko, blokująca rozwój i indywidualizację młodego dorosłego³⁸.

Nieprawidłowe relacje między rodzicami dziecka, ich niedojrzałość, nieumiejętność zaspokojenia potrzeb własnych i dziecka, nieumiejętność rozumienia i regulowania własnych emocji i pomoc w radzeniu sobie z emocjami dziecku, agresywna komunikacja, tworzenie wrogiej atmosfery to środowisko zaburzające obraz relacji rodzinnych. Szczególnym zagrożeniem dla osobistych postaw, umiejętności i kompetencji budowania relacji i założenia rodziny jest wychowywanie się w rodzinie, która nie spełnia swoich

³⁶ J. Cz. Czabała, *Czynniki leczące w psychoterapii*, Warszawa 2002, s. 51-53; *Dialog w rodzinie. Problemy dialogu w rodzinie i możliwości wsparcia rodziny*, red. A. Lisiecka-Bednarczyk, Wrocław 2020.

³⁷ D. Field, *Osobowości rodzinne...*, op. cit.

³⁸ M. Ryś, *Systemy rodzinne*, op. cit., D. Field, *Osobowości rodzinne...*, op. cit.

funkcji, w której występuje uzależnienie, przemoc. W przypadku dysfunkcji rodziny wiedza, umiejętności i kompetencje do założenia rodziny mogą być aktywowane w innych wspierających otoczeniach społecznych.

Zmiana schematów przygotowania do założenia rodziny

Analiza transakcyjna, zaproponowana przez amerykańskiego psychoanalityka Ericka Berne'a³⁹, wyjaśnia schematy, *skrypty*, które w nasz sposób myślenia i komunikacji zakorzeniły doświadczenia, szczególnie to, co nazywa *programowaniem rodzicielskim*. Analiza transakcyjna pozwala zrozumieć co dzieje się we wnętrzu człowieka, jak buduje relacje interpersonalne, scenariusze, według których funkcjonuje, oraz gry, dzięki którym nie ujawnia prawdziwych uczuć. Analiza destrukcyjnych oddziaływań rodzinnych prowadzi do uwalniających zmian schematów oraz odkrycia, że można w pozytywny sposób oceniać siebie i innych, uznając, że człowiek jest zdolny do myślenia, podejmowania decyzji i bycia odpowiedzialnym. Również terapia schematów Younga pozwala przezwyciężyć nieadaptacyjne schematy, powstałe wskutek niezaspokojenia podstawowych potrzeb w dzieciństwie, zaburzące funkcjonowanie w dorosłym życiu⁴⁰. W Psychologii Pozytywnej Skoncentrowanej na Rodzinie istotą procesu osiągnięcia pożądaných rezultatów jest tzw. praca na zasobach: rozpoznanie i mobilizowanie zasobów, promowanie zaangażowania, autodeterminacji i rozwoju umiejętności członków rodziny, wspomaganie ich aktywnego uczestniczenia w ulepszaniu własnego życia, identyfikowaniu własnych potrzeb, mobilizowanie zasobów oraz osiągnięcie celów⁴¹.

W postawach młodych dorosłych i w publikacjach pedagogicznych zauważa się dziś potrzebę rekonstrukcji stereotypowych ról kobiet i mężczyzn w takie, które ułatwiłyby małżonkom budowanie partnerstwa. Partnerstwo, jako relacja współzależnych podmiotów, staje się podstawowym warunkiem procesu negocjowania i konstruowania nowych/innych koncepcji ról rodzinnych. Partnerstwo wewnątrzrodzinne – wzajemne wsparcie okazywane sobie przez małżonków w obrębie rodziny, potrzebuje również

³⁹ E. Berne, *W co grają ludzie. Psychologia stosunków międzyludzkich*, przeł. P. Izdebski, Warszawa 2013 (org. 1964); idem, *Dzień dobry... i co dalej?*, przeł. M. Karpiński, Poznań 2021 (org. 1972).

⁴⁰ J. E., Young, J. S. Klosko, M. E. Weishaar, *Terapia schematów*, op. cit.

⁴¹ B. Lachowska, *Pozytywna psychologia rodziny – w teorii i praktyce*, [w:] *Psychologia rodziny*, op. cit., s. 537-565.

wsparcia zewnętrznego: instytucjonalnego oraz związanego ze społeczną świadomością partnerstwa kobiet i mężczyzn⁴².

Badania nad czynnikami i mechanizmami chroniącymi, zjawiskiem odporności psychicznej mimo niesprzyjających warunków życiowych zaowocowało pojawieniem się pojęcia *resilience* w naukach społecznych i medycznych. Termin ten tłumaczono jako prężność osobową, prężność ego, sprężystość, odporność psychiczną w warunkach ekspozycji (narażenia) na czynniki, procesy i mechanizmy ryzyka, przy czym ważne jest działanie czynników, procesów i mechanizmów, które chronią oraz pozytywny wynik *interakcji* tych dwóch przeciwstawnych *sił*, czyli pozytywna adaptacja⁴³. Zjawisko to zawiera w sobie ujęcie kontekstualne oraz łączy czynniki ryzyka z zasobami w procesie radzenia sobie, rozwijania i ochrony zdrowia. Pojęcie *resilience* oznacza zarówno proces, jak i właściwości jednostki, dzięki którym w sposób elastyczny i twórczy radzi sobie ona z przeciwnościami życia⁴⁴. Resilience (rezyliencja, prężność) to zespół umiejętności skutecznego radzenia sobie ze stresem o dużym nasileniu, giętkie (elastyczne), twórcze radzenie sobie z przeciwnościami. Główną rolę odgrywa tu zdolność do oderwania się od negatywnych doświadczeń i zdolność do wzbudzania pozytywnych emocji⁴⁵. Ochronną funkcję mogą spełniać: 1) cechy i właściwości indywidualne, czyli: dobre funkcjonowanie poznawcze, np. umiejętność uczenia się, koncentracji uwagi oraz umiejętności wykonawcze, np. podejmowania decyzji, planowania; umiejętność samokontroli impulsywnych zachowań i emocji; pozytywny obraz siebie, poczucie własnej wartości, samoakceptacja; poczucie sensu życia i zaangażowanie w codzienne aktywności; 2) cechy i właściwości otoczenia społecznego: pozytywny klimat szkoły / pracy / środowiska, wsparcie nauczycieli / współpracowników / sąsiadów, więź ze szkołą / zakładem pracy / środowiskiem lokalnym i nauczycielami / współpracownikami / sąsiadami; wysoka jakość nauczania / satysfakcjonująca praca; wspólnoty społeczne i religijne, wolontariat, organizacje pozarządowe, praca społeczna; dostęp do ośrodków rekreacji, klubów, poradni, ośrodków interwencji kryzysowej; 3) relacje

⁴² J. Ostrouch-Kamińska, *Rodzina partnerska jako relacja współzależnych podmiotów. Studium socjopedagogiczne narracji rodziców przeciążonych rolami*, Kraków 2011; eadem, *Konstruowanie „małżeńskiego ja”. Rodzina jako przestrzeń wsparcia i uczenia się partnerstwa małżonków*, „Rocznik Andragogiczny” 2017, t. 24, s. 61-74.

⁴³ K. Ostaszewski, *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, Warszawa 2014, s. 78.

⁴⁴ A. Turkiewicz-Maligranda, *Prężność osobowa jako osobowościowy zasób zdrowotny*, „Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne” 2014, 4(2), s. 173.

⁴⁵ I. Heszen, H. Sęk, *Psychologia zdrowia*, Warszawa 2007, s. 47.

z ważnymi osobami: posiadanie przynajmniej jednego rodzica, który dobrze wypełnia swoje obowiązki rodzicielskie; monitorowanie zachowań nastolatków przez rodziców; dobre relacje z rodzicami i okazywanie wsparcia przez rodziców; utrzymywanie dobrych relacji z kompetentnymi i troskliwymi osobami dorosłymi; utrzymywanie kontaktów towarzyskich z prospołecznymi rówieśnikami⁴⁶.

Jako osobiste zasoby radzenia sobie wymieniane są: umiejętność korzystania ze wsparcia społecznego, otwartość – gotowość człowieka do dzielenia się swoimi przeżyciami, myślami i uczuciami oraz umiejętność swobodnej ekspresji stresowych emocji, poczucie kontroli osobistej, samoskuteczności, zaufanie do siebie, wysoka samoocena i samoakceptacja, poczucie kompetencji społecznej – przystosowania do wymagań społecznych, nawiązywania takich relacji z otoczeniem, które będą służyć jednostce, jej życiu i rozwojowi, a także optymizm i nadzieja. Do osobistych zasobów zalicza się również posiadanie pasjonujących zainteresowań, umiejętności zaangażowania się w działanie i oddanie się w pełni wartościowemu działaniu, dociekliwość, zdolność do reagowania na zmianę jako pasjonujące wyzwanie, zdolność do odnalezienia sensu, nadania krytycznym wydarzeniom znaczenia, wiara w moce nadprzyrodzone i siłę wyższą, zdolność do bycia wyrozumiałym wobec siebie, poczucie humoru, umiejętność porozumiewania się społecznego, w tym szczególnie bycie asertywnym oraz poczucie koherencji⁴⁷.

Praca nad sobą, świadomość wpływu uwarunkowań rodziny pochodzenia, samorozwój (na przykład poprzez edukację, terapię), budowanie bezpiecznych relacji opartych na szacunku, otwartej komunikacji, wyrażaniu potrzeb i emocji, wzmacnianie własnej rezyliencji i dbanie o dobrostan oraz pozytywny klimat społeczny dla takiej zmiany mogą przyczynić się do zmiany destrukcyjnych schematów.

Aplikacyjne walory podjętych analiz dla badań i praktyki pedagogicznej

Przedstawione rozważania wskazały na rodzinne uwarunkowania przygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny, czyli tego, w jaki sposób rodzina pochodzenia może wpływać wspierająco lub degradująco na postawy, umiejętności i kompetencje młodych dorosłych do założenia rodziny. Przestrzeń ta została tutaj przekrojowo scharakteryzowana, wymaga jeszcze głębszych analiz i usystematyzowania. Z pewnością

⁴⁶ K. Ostaszewski, *Zachowania ryzykowne młodzieży...*, op. cit., s. 84-98.

⁴⁷ R. Poprawa, *Zasoby osobiste w radzeniu sobie ze stresem*, [w:] *Elementy psychologii zdrowia*, red. G. Dolińska-Zygmunt, Wrocław 2001, s. 107-110.

opracowania wymagają inne uwarunkowania przygotowania młodych dorosłych do założenia rodziny, jak uwarunkowania demograficzne, społeczne, polityczne, prawne, biologiczne, medyczne czy ekonomiczne możliwości i woli budowania relacji i rodzicielstwa. Szczegółowej analizie niewątpliwie powinny zostać poddane zaplanowane lub spontaniczne działania w zakresie przygotowania do założenia rodziny, jak na przykład edukacyjne i wychowawcze zadania szkoły i innych instytucji opiekuńczo-wychowawczych.

Eksploatacji badawczych wymaga obszar budowania wzajemnych relacji, określenie uwarunkowań tworzenia trwałych i satysfakcjonujących związków. Znając i rozumiejąc powody, dla których ludzie odraczają budowanie trwałych intymnych relacji albo doświadczają nieudanych relacji, można wypracować sposoby wspierania osób mających w tym zakresie trudności lub podjąć na wcześniejszych etapach rozwoju działania zmierzające do przygotowywania ich do realizacji takiego zadania⁴⁸. Z pewnością ciągle jest to wyzwanie do realizowania badań naukowych. Przestrzeń budowania wzajemnych relacji, dojrzałości i gotowości do założenia rodziny, badania nad kształtami rodziny, jakością i trwałością związków i innymi aspektami życia rodzinnego wciąż stanowi niezgłębione i aktualne pole badawcze dla różnych dyscyplin naukowych. Rozważania prowokują pytania o to czy gotowość do założenia rodziny jest koniecznością i wyrazem zdrowia, czy decyzja o życiu w pojedynkę i bezdzietności może być traktowana jako niedojrzałość. Analiza jedynie uwarunkowań rodzinnych może prowadzić do krzywdzącego wniosku, że osoby dorosłe nie żyjące w sformalizowanych lub chociaż trwałych związkach i bezdzietne są w jakiś sposób upośledzone. Warto poddać to zagadnienie głębszej analizie.

Zwrócenie uwagi na rodzinne uwarunkowania rozwoju i dojrzałości człowieka w edukacji i praktyce pracy z rodziną wskazuje perspektywę podmiotową i aktywizującą, daje nadzieję na możliwość aktywnego radzenia sobie w różnych trudnych sytuacjach. Profilaktyczne działania upodmiotawiające pozwolą uczestnikom, samodzielnie zidentyfikować, doświadczyć i wzmocnić osobiste zasoby, doświadczyć własnej podatności i siły. Podmiotowa edukacja, profilaktyka, i terapia wzmacnia niezależność, asertywność, poczucie sprawstwa, umiejętność podejmowania decyzji, przewidywania konsekwencji własnych działań i odpowiedzialność za nie.

Warto również zwrócić uwagę na rolę transmisji międzypokoleniowej i komunikacji w rodzinie. Otwarta, przejrzysta i empatyczna komunikacja łatwiej przychodzi

⁴⁸ D. Czyżowska, E. Gurba, *Bliskość w relacjach...*, op. cit.

osobom, które pochodzą z rodzin, gdzie była dobra komunikacja, ale sprawność ta jest wyuczalna⁴⁹. Dlatego członkowie rodziny mogą wzbogacać swój indywidualny warsztat komunikacji interpersonalnej, co wpłynie na polepszenie komunikacji wewnątrzrodzinnej⁵⁰. Trening komunikacji obejmuje zazwyczaj ćwiczenie umiejętności uważnego słuchania partnera i właściwego rozumienia tego, co przekazuje oraz zrozumiałego i nieagresywnego wyrażania własnych emocji i potrzeb.

Z przedstawionych treści wynikają również wnioski praktyczne. Zastosowanie wiedzy z zakresu nauk o rodzinie daje możliwość do wykorzystanie jej w działalności edukacyjnej (choćby w aktualizowaniu programu i metod nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie, kursów narzeczeńskich, warsztatów kompetencji rodzicielskich, treningów budowania relacji, treningów asertywności, treningów komunikacji i rozwiązywania konfliktów czy innych działań edukacyjnych skierowanych do rodzin), profilaktyce, poradnictwie i terapii rodzinnej i indywidualnej.

Bibliografia

1. Adamski F., *Rodzina – wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
2. Bauman Z., *Wspólnota. W poszukiwaniu bezpieczeństwa w niepewnym świecie*, przeł. J. Margański, Kraków 2008.
3. Bauman Z., *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, przeł. T. Kunz, Kraków 2011.
4. Berne E., *W co grają ludzie. Psychologia stosunków międzyludzkich*, przeł. P. Izdebski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, (org. 1964).
5. Berne E., *Dzień dobry... i co dalej?*, przeł. M. Karpiński, Poznań 2021, (org. 1972).
6. Bieńko M., *Rola ojca w procesie „przedłużonego dorastania” dzieci*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2018, nr 2, t. 10(46), s. 29-49, DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rns.2018.46.2-2>.
7. Borecka-Biernat D., *Uwarunkowania emocjonalno-obronnej strategii radzenia sobie młodzieży w trudnej sytuacji społecznej w aspekcie czynników społeczno-rodzinnych*, „Chowanna” 2004, nr 2(23), s. 144-163.
8. Braun-Gałkowska M., *Przygotowanie do życia rodzinnego*, „Rocznik Pedagogiki Rodziny, Studia i Rozprawy” 2002, t. V, s. 65-75.
9. Brzezińska A. I., *Dorastanie do dorosłości: odrzucane czy opóźnione*, [w:] *Ścieżki wkraczania w dorosłość*, red. A. I. Brzezińska, W. Syska, Poznań 2016, s. 23-47.

⁴⁹ M. Braun-Gałkowska, *Przygotowanie do życia rodzinnego*, „Rocznik Pedagogiki Rodziny, Studia i Rozprawy” 2002, t. V, s. 70.

⁵⁰ B. Harwas-Napierała, *Specyfika komunikacji interpersonalnej w rodzinie ujmowanej jako system*, [w:] *Psychologia rodziny*, op. cit., s. 47-72; A. Lisiecka-Bednarczyk, *Dialog jako narzędzie utrzymania głębokich narzędzi w rodzinie*, [w:] *Dialog w rodzinie. Aksjologiczne aspekty dialogu w rodzinie*, red. A. Tomko, Wrocław 2020, s. 40.

10. Brzezińska A. I., *Tożsamość u progu dorosłości. Wizerunek uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, Poznań 2017.
11. Czała J. Cz., *Czynniki leczące w psychoterapii*, Warszawa 2002.
12. Czyżowska D., Gurba E., *Bliskość w relacjach z rodzicami a przywiązanie i poziom intymności doświadczane przez młodych dorosłych*, „Psychologia Rozwojowa” 2016, t. 21, nr 4, s. 91-107, doi:10.4467/20843879PR.16.024.6001.
13. Erikson E. H., *Dopełniony cykl życia*, Poznań 2002.
14. Farnicka M., Liberska H., *Transmisja międzypokoleniowa – procesy zachodzące na styku pokoleń*, [w:] *Psychologia rodziny*, red. nauk. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 185-202.
15. Field D., *Osobowości rodzinne. Zrozumienie korzeni swojej osobowości kluczem do zrozumienia siebie i innych*, przeł. Z. Kościuk, Warszawa 1996.
16. Gurba E., *Wczesna dorosłość*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, red. nauk. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2004, s. 202-233.
17. Harwas-Napierała B., *Specyfika komunikacji interpersonalnej w rodzinie ujmowanej jako system*, [w:] *Psychologia rodziny*, red. nauk. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 47-72.
18. Heszen I., Sęk H., *Psychologia zdrowia*, Warszawa 2007.
19. Jacyno M., *Racjonalizacja miłości w kulturze indywidualizmu*, [w:] *Poradnictwo w kulturze indywidualizmu*, red. E. Zierkiewicz, Drabik-Podgórna, Wrocław 2010, s. 13-27.
20. Janicka I., *Związki kohabitacyjne*, [w:] *Psychologia rodziny*, red. nauk. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 259-284.
21. Kudlińska-Chróścicka I., *Stawanie się osobą dorosłą w czasach płynnej nowoczesności w doświadczeniu wielkomiejskich młodych dorosłych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2019, 15(4), s. 34-60, <https://doi.org/10.18778/1733-8069.15.4.03>.
22. Lachowska B., *Pozytywna psychologia rodziny – w teorii i praktyce*, [w:] *Psychologia rodziny*, red. nauk. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 537-565.
23. Lipska A., *Rytuály rodzinne z perspektywy młodych dorosłych. Doświadczenie i funkcje psychologiczne*, Warszawa 2020.
24. *Dialog w rodzinie. Problemy dialogu w rodzinie i możliwości wsparcia rodziny*, red. A. Lisiecka-Bednarczyk, Wrocław 2020.
25. Lisiecka-Bednarczyk A., *Dialog jako narzędzie utrzymania głębokich narzędzi w rodzinie*, [w:] *Dialog w rodzinie. Aksjologiczne aspekty dialogu w rodzinie*, red. A. Tomko, Wrocław 2020, s. 29-42.
26. Lewandowska-Walter A., *Rodzina zrekonstruowana*, [w:] *Psychologia rodziny*, red. nauk. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 305-329.
27. Mamot A. W., Smykowski B., *Znaczenie intymności i zaangażowania interpersonalnego w regulacji dystansu w związkach miłosnych we współczesnej dorosłości?*, „Człowiek i Społeczeństwo” 2021, 51, s. 23-60.
28. Matysiak A. (red. nauk.), *Nowe wzorce formowania się i rozwoju rodziny w Polsce. Przyczyny oraz wpływ na zadowolenie z życia*, red. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014.

29. Nowak-Dziemianowicz M., *Rodzina światem życia i światem cierpienia współczesnego człowieka*, [w:] *Edukacja ku wartościom*, red. A. Szerlag, Kraków 2004, s. 115-151.
30. *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych*, red. D. Opozda, M. Leśniak, Lublin 2017.
31. Ostaszewski K., *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, Warszawa 2014.
32. Ostouch-Kamińska J., *Rodzina partnerska jako relacja współzależnych podmiotów. Studium socjopedagogiczne narracji rodziców przeciążonych rolami*, Kraków 2011.
33. Ostouch-Kamińska J., *Konstruowanie „matżeńskiego ja”. Rodzina jako przestrzeń wsparcia i uczenia się partnerstwa małżonków*, „Rocznik Andragogiczny” 2017, t. 24, s. 61-74, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RA.2017.04>.
34. Plopa M., *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Kraków 2015.
35. Poprawa R., *Zasoby osobiste w radzeniu sobie ze stresem*, [w:] *Elementy psychologii zdrowia*, red. G. Dolińska-Zygmunt, Wrocław 2001, s. 103-141.
36. Przetacznik-Gierowska M., Włodarski Z., *Psychologia wychowawcza*, t. 2, wyd. 7, Warszawa 2014.
37. *Współczesna rodzina. Szanse – Zagrożenia – Kierunki przemian*, red. nauk. K. Pujer, Wrocław 2016.
38. Ryś M., *Systemy rodzinne. Metody badania struktury rodziny pochodzenia i rodziny własnej*, Warszawa 2001.
39. Ryś M., Sztajerwald T., *Psychologiczne aspekty dojrzałości młodych do małżeństwa. Skala Dojrzałości Psychicznej do Matżeństwa SKALDOM II*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2019, t. 37, nr 1, s. 158-183, DOI: <https://doi.org/10.34766/fetr.v1i37.43>.
40. Suchodolska J., *Poczucie jakości życia młodych dorosłych na przykładzie studenckiej społeczności akademickiej*, Toruń 2017.
41. Turkiewicz-Maligranda A., *Prężność osobowa jako osobowościowy zasób zdrowotny*, „Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne” 2014, 4(2), s. 173-176.
42. Young J. E., Klosko J. S., Weishaar M. E., *Terapia schematów. Przewodnik praktyka*, przeł. O. Waśkiewicz, Sopot 2021.

Family determinants of preparing young adults to start a family

Abstract

Young adults function between the need for freedom and autonomy, isolation from the family of origin, and the need for closeness and building relationships, and even coercion (internal and external imperative) to start a family. The family of origin, in which a person naturally learns to build relationships or experiences their threatening, traumatic influence, appears as a space of conditioning maturity and readiness to start a family or conditioning and entangling immaturity and reluctance of young adults to start a family.

The aim of the presented considerations is to analyze family conditions for the preparation of young adults. The issue of preparation for starting a family, the developmental situation of young adults, family conditions of preparation and unpreparation of young adults to start a family, and the need to change patterns regarding preparation for starting a family were characterized. The considerations aim to indicate the application values of the analyzes undertaken for research and pedagogical practice.

Keywords: preparation for starting a family, young adults, family